NEGENDE JAARGANG. VRIJDAG 26 MAART 1909. No. 2758.

HET VOLK.

TWEEDE BLAD.

Jaarverslag van den Partijsecretaris.

(Vervolg.)

Diversen. Hiermede hebben wij zeer beknopt de voornaamste verrichtingen gememoreerd. Op enkele andere besluiten zal nog de aandacht kunnen gevestigd worden bij de verschillende onderafdeelingen, doch overigens moeten wij het hierbij laten.

Alles te vermelden is ondoenlijk; tel ik toch het aantal punten, dat volgens de notulen in het afgeloopen partijjaar aan de orde is geweest, dan bedraagt dat niet minder dan bijna tweehonderd.

Punten, voor een groot deel betrekking hebbend op de inwendige huishouding en organisatie der Partij: zoo het optreden van het P. B. bij een gemeenteraadsverkiezing te Alkmaar; het zich inlaten met inwendige zaken van de een of andere afdeeling; het bevorderen van de oprichting van afdeelingen; het verstrekken van advies over allerlei organisatorische aangelegenheden enz.

Het P. B. vergaderde sedert het vorige congres 17 maal en het D. B. 40 maal.

Het aantal ontvangen brieven, briefkaarten, telegrammen enz. bedroeg van 31 Dec. 1907 tot en met 31 Dec. '08 7678; het aantal verzonden brieven, briefkaarten, telegrammen enz. 3383 — gelijksoortige zendingen aan de afdeelingen als één zending gerekend.

De Pers. Het aantal bladen werd in den loop van het jaar met één, n.l. „de Voorvechter", soc.-dem. orgaan voor Zuid-Limburg, onder redactie van H. J. van Vorst, vermeerderd. Eigenlijk bestond dit blad al, doch het was tot voor korten tijd niet een bepaald soc.-dem. orgaan.

Het blad „de Vonk" werd een blad van enkele afdeelingen in Noord-Holland en de redactie werd na overleg met het P. B. benoemd. Eerst was dit P. Burm, daarna A. G. A. Verstege.

Het blad „De Zaaier" veranderde zijn titel in die van „De Jonge Garde".

Over den toestand der plaatselijke organen kan niets gezegd worden, daar gegevens daaromtrent mij op dit oogenblik niet ten dienste staan.

In de samenstelling van de redactie van „Het Volk" kwam geen wijziging; de collectieve redactie bleef gehandhaafd.

Omtrent den toestand van het dagblad zullen evenals ieder jaar op het congres de gewone mededeelingen gedaan worden.

Door het aftreden van Henri Polak kwam er in de samenstelling van de Commissie van Beheer deze wijziging, dat in diens plaats Jan v. Zutphen door het P. B. gekozen werd.

Zooals men weet vond Henri Polak in de besluiten van het Deventer congres aanleiding deze functie neder te leggen.

De commissie is nu samengesteld als volgt: J. H. Schaper, F. M. Wibaut en Jan van Zutphen.

Behalve de vaste dag-, week- en maandbladen geven een aantal afdeelingen op ongeregelde tijden, vooral in verkiezingstijden, propagandablaadjes uit, die gewoonlijk in groote hoeveelheden verspreid worden.

Naast deze schriftelijke propaganda verricht de Brochurenhandel der Partij, die in voortdurende samenwerking staat met het Partijbestuur, zijne functie door te zorgen voor propaganda-lectuur van allerlei soort.

Voor hetgeen door deze partij-instelling is verricht en met welke resultaten verwijzen wij naar het hierachter volgend verslag van den Brochurenhandel.

Propaganda en propagandisten. Het spreekt vanzelf, dat de plaatselijke en gewestelijke propaganda zoo goed als geheel moet worden overgelaten aan de afdeelingen, de federaties, de gewesten en de propagandisten; het P. B. kan in dezen alleen helpend en steunend optreden, door voor bepaalde streken, waar de actie bijzonder moeilijk is, omdat organisaties òf geheel ontbreken òf zeer schamel zijn, de noodige financieele hulp te verleenen.

Alleen voor acties, die het geheele land betreffen,

Comité's en instellingen, waarbij de partij is aangesloten. De partij was in 1908 aangesloten bij het Landelijk Onderwijs-Comitee en de Vereeniging Tentoonstelling Huisindustrie en was lid van het Centraal Bureau voor Sociale Adviezen.

In het L. O. C. wordt de partij vertegenwoordigd door Sleef en Van Kuijkhof; in de Vereeniging Tentoonstelling-Huisindustrie door Sleef.

Internationale Verbinding. De partij bleef deel uitmaken van het Int. Soc. Bureau; als gedelegeerden der partij werden herkozen Troelstra en Van Kol.

Werkzaamheden en toestand der afdeelingen. Evenals vorige jaren werd ook nu weder aan de afdeelingssecretarissen een herinnering gezonden om te voldoen aan het bepaalde in art. 4 van het Huish. Reglement der Partij om vóór den 1sten Januari een verslag toe te zenden van den toestand en de werkzaamheden der afdeelingen.

Ook nu weder lieten een aantal afdeelingssecretarissen weer verschrikkelijk lang op zich wachten, eer door hen aan deze verplichting voldaan werd. Voor velen was een tweede, zelfs een derde circulaire noodig. Niettegenstaande deze pogingen werd van de volgende afdeelingen geen verslag ontvangen: Achtkarspelen, Alkmaar, Aardenburg, Blijham, Bergen op Zoom, Coevorden, Doesburg, Eibergen, Enschede, Giessendam, Gorinchem, H. I. Ambacht, Huizum, Kiel-Windeweer, Krimpen aan den Lek, Krommenie, Lonneker III, Lossersche Veld, Maastricht, Noordhorn, Schoonhoven, Houtigehage, Tiel, Trijnwalden, Uithuizen, Venlo, Waalwijk, Winkel, Winschoten, Winsum, Zaltbommel, Zevenhuizen, Zwijndrecht.

Een dergelijke laksheid moet ten sterkste worden afgekeurd. Meende ik het vorige jaar hierin verbetering te zien, dit jaar is zeer ten achtere in dit opzicht in vergelijking met het vorige; waren er toen 15 plichtverzakers, thans zijn het er 33.

Zoo moeilijk is het toch niet aan de hand van de circulaire een verslag op te stellen. Waar dat niet mogelijk is, blijkt de administratie der afdeelingen niet in orde te zijn.

Wordt den afdeelingssecretarissen nutteloos werk gevraagd? Evenmin. De jaarverslagen der afdeelingen worden verwerkt tot een algemeen rapport. En deze rapporten van jaar tot jaar bijgehouden vormen het materiaal, waardoor het P. B. in de gelegenheid is zich steeds op de hoogte te stellen van de belangrijkste dingen, die in de afdeelingen zijn voorgekomen.

Wat nu de ingekomen verslagen zelf betreft, sommige er van zijn zeker al te beknopt, vooral de afdeeling G — algemeene opmerkingen omtrent den toestand der afdeelingen en haar wijze van optreden in het afgeloopen jaar — is in zeer vele verslagen uiterst mager behandeld.

En nu nog eens een oude klacht.

Met opzet zend ik een circulaire met de punten die ik daarin zag behandeld, opdat op wijze heel alle verslagen een zekere gelijkvormigheid en is het mogelijk ze tot een algemeen rapport te verwerken. Niettegenstaande dit zenden sommige afdeelingssecretarissen een verslag, dat bijv. in September is uitgebracht in de afdeeling, dat dikwijls vele wetenswaardigheden bevat voor de afdeeling, doch van uiterst geringe beteekenis zijn voor het Partijbestuur.

Het algemeen rapport, dat uit de verslagen is opgesteld, is te omvangrijk om te worden gepubliceerd. Hieronder volgt dan ook een zeer beknopt overzicht.

Verkiezingen. In een groot aantal gemeenten werd aan tusschentijdsche gemeenteraadsverkiezingen deelgenomen. In een aantal gemeenten kwamen onze candidaten in herstemming, in enkele werden zij gekozen.

Ook aan eenige tusschentijdsche Statenverkiezingen werd door de partij deelgenomen, zoo te Amsterdam, Rotterdam, Schoterland, Enschede, Utrecht, Brielle; in enkele was herstemming, zoo te Amsterdam V en Utrecht.

Kamerverkiezing had plaats in de districten Sliedrecht en Tietjerksteradeel; in het derde district was onzerzijds Spiekman, in het tweede Vliegen gesteld.

De uitslag was de volgende:

Sliedrecht:

Algemeene opmerkingen. Het spreekt vanzelf dat de geest, die uit de algemeene opmerkingen, door de afdeelingssecretarissen in hun verslag gegeven, spreekt, niet een geest is van groote opgewektheid; opgesteld als deze verslagen zijn juist in den tijd, dat de conflicten in de partij haar hoogtepunt bijna hadden bereikt.

In een dergelijke omstandigheid ziet men de dingen altijd donkerder dan zij zijn, zoodat van sommige afdeelingen, waar de toestand niet minder is dan vorige jaren, nu gesproken wordt op een wijze, alsof men den ondergang nabij is.

Gelukkig zijn er afdeelingen, die zich niet hebben laten beheerschen door de toestanden, doch deze flink onder de oogen zien en de kracht in zich gevoelen de moeilijkheden te overwinnen.

* * *

Slot. Partijgenooten, een jaar van grooten strijd wacht ons; wij vertrouwen op U, dat gij allen met lust, opgewektheid en energie aan deze strijd zult deelnemen.

Geen onderling getwist en geharrewar. Mogen wij ook niet allen in elk opzicht dezelfde meening hebben, allen hebben wij hetzelfde doel de verkrijging van de socialistische maatschappij; wij hebben daarvoor te werken met al de krachten, waarover wij te beschikken hebben; de versterking van de machtspositie van het proletariaat is onze naaste taak en alles wat deze kan verzwakken hebben wij te vermijden en te bestrijden.

Op socialisten, op, tegen het kapitalisme, voor de sociaaldemokratie! Allen in het gelid, niet één dag, maar dag aan dag, steeds en altijd!

De partijsecretaris,
Van Kuijkhof.

Amsterdam, 13 Maart 1909.

* * *

BIJLAGE A.

VERSLAG VAN A. P. LEEUWENBURG.

Propagandist in Twente.

Gedurende vier maanden van dit jaar ben ik werkzaam geweest in Zeeland, de acht overige in Twente.

Omtrent mijn arbeid in Zeeland zij alleen medegedeeld, dat ik, naast het verrichten van 't redactioneele werk aan de „Baanbreker", in tien openbare vergaderingen als spreker of debater ben opgetreden, terwijl tevens in dien tijd een Bestuurdersbond voor Vlissingen is opgericht.

Buiten Zeeland heb ik gedurende twee weken deelgenomen aan den verkiezingsstrijd in Tietjerksteradeel.

In Twente vond ik ons partijblad „De Nieuwe Tijd" snel in abonnentental achteruitgaande. Wel het grootste deel van vrije tijd heb ik besteed aan de propaganda voor ons blad. Ik heb 't trachten te maken tot een werkelijk „Twentsch" orgaan, in welke beteekenis, dat 't de gebeurtenissen uit 't gewesten, in bespreking heeft genomen en den strijd tegen het anarchisme en de christelijke vakbeweging krachtiger dan te voren heeft gevoerd. Als gevolg van mijn propaganda voor 't blad is dan ook het abonnententaal met bijna driehonderd vaste lezers toegenomen en nog steeds stijgende. De colportage-verkoop wisselt, maar wordt nog steeds aangehouden. Eenigen tijd geleden is „De Nieuwe Tijd" in vergroot formaat verschenen, wat het invoeren van meerdere verscheidenheid in den inhoud heeft mogelijk gemaakt. Er is voor ons blad nog zeer veel te doen en den eersten tijd zal in deze richting nog krachtig moeten worden gewerkt.

Verder heb ik getracht door herhaald persoonlijk bezoek op de hoogte te komen van 't afdeelingsleven. De vergaderingen der drie groote afdeelingen heb ik bijna zonder uitzondering, die der kleinere afdeelingen zoo dikwijls mogelijk bezocht.

In 't geheel heb ik 39 bestuurs- en 45 ledenvergaderingen bijgewoond. Het valt niet te ontkennen, dat in verschillende, vooral ook in de kleinere afdeelingen een nieuw, opgewekt leven is ontstaan, terwijl ook in eenige het ledental stijgende is. Een der grootere afdeelingen, Almelo, heeft ook flink de propaganda ter hand genomen, in het bijzonder die met het blad.

Als gevolg van een openbare vergadering in Oldenzaal is het ons gelukt een aanknoopingspunt te vinden in enkele personen, goedat binnen korten van Gelderland zeer kerkelijk en zeer achterlijk is, maar ook tevens zeer prettig, omdat de partijgenooten flink medewerken en vertrouwen in mijn optreden stellen.

Onder de moeilijkheden waarmede men hier te worstelen heeft, is ook vooral te rangschikken het weigeren van zalen. In de katholieke streken is het onmogelijk een zaal, ook al is de eigenaar protestant of paganist, te huren. Bij deze onderdrukking door de geestelijkheid komt de onderdanigheid voor de aristocratie, die gewoonlijk niet gesteld is op het bezoek van roode gasten. Zoodoende stampt men hier waarlijk de afdeelingen niet uit den grond, maar heeft men maanden werk om gelegenheid te krijgen op een dorp te spreken, laat staan, dat men in de menschen nog de durf kan doen ontwaken om, als zij het wenschen, een afdeeling op te richten. Waar een vleugje industrie, een klein of grooter fabriekje is, gaat het soms, maar mist men dat, dan is het een verbazend moeilijk werk. Zoo is het dan ook maar gelukt om van 1 Maart vorig jaar tot nu toe, drie afdeelingen, Hattem, Aalten en Velp, te stichten. Daarbij zijn de bestaande afdeelingen niet achteruit, maar gestadig en hier en daar heel mooi in ledental vooruitgegaan. De meerdere bloei van de vakbeweging houdt daarmee gelijken tred. Onze hoofdstad Arnhem ging vanaf mijn komst een kleine honderd leden vooruit. Wat ons blad betreft, „De Arbeid", de oplaag was, toen ik mijn taak aanvaarde, ongeveer 1000 exemplaren, nu varieert de oplaag tusschen de 2100 en 2300 ex. Eens zelfs steeg het tot bijna 3000. De meeste afdeelingen doen voor het blad uitstekend hun best. Het abonnententaal is nog stijgende, natuurlijk niet met zulke groote sprongen als toen de gang er pas in kwam, maar toch nog boven onze verwachting. Een paar weken geleden werden in een week 25 nieuwe lezers aangebracht en geregeld is het 8 à 10 per week. Het blad is met 1 Juli 1908 zeer vergroot geworden, een verbetering die uitstekend gewerkt heeft voor de meerdere verkoopbaarheid.

Ik ben vanaf 1 Maart 1908 tot 1 Maart 1909 opgetreden als volgt: 94 maal in openbare en feestvergaderingen, 19 maal in cursussen, 8 maal in debat met verschillende tegenstanders, 5 maal in huishoudelijke vergaderingen wegens organisatorische zaken en 15 maal buiten de provincie. Te zamen dus 141 maal. Ik schreef verder een propagandabrochure, Mooi Gelderland, uitgegeven door de afdeeling Arnhem in een oplaag van 2000 ex. en de afdeeling Arnhem van den Centralen Bond van Bouwvakarbeiders gaf een mijner redevoeringen uit. De verkiezingen van a. s. zomer waarborgen mij dat er ook wel weer wat te doen zal zijn.

Ik mocht tot dusver in de beste harmonie samenwerken met de Geldersche partijgenooten, speciaal met de Arnhemsche. Van een kwestie, ook nog zoo'n kleintje, is geen sprake. Dat alles maakt mijn arbeid tot een zeer pleizierige.

Ik meen met deze opsomming mijner werkzaamheden te kunnen volstaan, wat ik heb opgedaan aan terreinkennis schreef ik reeds in mijn brochure Mooi Gelderland. Ik eindig met het uitspreken van den wensch dat ik nog vele jaren mijn tegenwoordige functie mag blijven waarnemen, tot verbreiding van de sociaal-democratische beginselen.

* * *

BIJLAGE C.

VERSLAG VAN A. F. MULLER.

Propagandist te Tilburg.

Wij begonnen dit jaar de propaganda in het teeken en onder den druk van de heerschende crisis, die, alhoewel wij op vooruitgang kunnen wijzen, de gevolgen van ons werken zeer heeft tegengehouden. Dat de crisis daarvan de oorzaak is, blijkt het best, als we de propaganda onder het spoor- en tramwegpersoneel vergelijken met de propaganda onder andere arbeidersgroepen. De eersten bemerkten van de crisis zoo goed als niets; de bezuinigingsmaatregelen troffen niet hen; daar zij zijn in vasten dienst met vast loon. Hun propaganda voerden zij zoo goed als geheel zelfstandig en met goede resultaten, zoo zelfs, dat zij de kerkelijke organisaties reeds ter zijde zijn gestreefd.

Daarentegen waren de resultaten van de propaganda onder de andere groepen van arbeiders veel geringer.

Zooals men weet vond Henri Polak in de besluiten van het Deventer congres aanleiding deze functie neder te leggen.

De commissie is nu samengesteld als volgt: J. H. Schaper, F. M. Wibaut en Jan van Zutphen.

Behalve de vaste dag-, week- en maandbladen geven een aantal afdeelingen op ongeregelde tijden, vooral in verkiezingstijden, propagandablaadjes uit, die gewoonlijk in groote hoeveelheden verspreid worden.

Naast deze schriftelijke propaganda verricht de Brochurenhandel der Partij, die in voortdurende samenwerking staat met het Partijbestuur, zijne functie door te zorgen voor propaganda-lectuur van allerlei soort.

Voor hetgeen door deze partij-instelling is verricht en met welke resultaten verwijzen wij naar het hierachter volgend verslag van den Brochurenhandel.

Propaganda en propagandisten. Het spreekt vanzelf, dat de plaatselijke en gewestelijke propaganda zoo goed als geheel moet worden overgelaten aan de afdeelingen, de federaties, de gewesten en de propagandisten; het P. B. kan in dezen alleen helpend en steunend optreden, door voor bepaalde streken, waar de actie bijzonder moeilijk is, omdat organisaties óf geheel ontbreken óf zeer schamel zijn, de noodige financieele hulp te verleenen.

Alleen voor acties, die het geheele land betreffen, zooals die voor het algemeen kiesrecht, voor den 10-urendag en dergelijke kan het P. B. rechtstreeks optreden.

De rechtstreeksche directe propaganda wordt voor een groot deel gevoerd door de plaatselijke soc. dem. pers, meestal daarbij nog versterkt door den redacteur van het blad, die gewoonlijk ook optreedt als de propagandist van het woord. Sommige van deze redacteuren-propagandisten zijn rechtstrecks aangesteld door het P. B., of, als dat niet het geval is, dan wordt uit de partijkas subsidie verleend aan het gewest of de afdeeling, die den propagandist aanstelde.

Behalve door deze geheele of gedeeltelijke bezoldiging van propagandisten werd de propaganda finantieel gesteund door het verleenen van subsidie aan de federatie Zaanstreek en aan de afdeeling Eindhoven, voornamelijk tot steun van het blad.

De propagandist Leeuwenburg verliet Zeeland en werd door de federatie Twenthe aangesteld als propagandist voor Twenthe. Een deel van het salaris wordt door de partijkas gedragen. Voor Zeeland werd een tijdelijke regeling getroffen, doordat G. W. Sannes de redactie van „De Baanbreker" op zich nam en verder de propaganda voerde voor zoover zijn bezigheden dit veroorloven.

Zooals reeds in een vorig jaarverslag werd meegedeeld kon het P. B. de propaganda in Zeeland steunen, doordat het gedurende een zeker aantal jaren de beschikking kreeg over een jaarlijksch bedrag van f 600 onder voorwaarde, dat hieruit een propagandist voor Zeeland gedeeltelijk zou worden bekostigd. Op welke wijze dit bedrag in 1908 is besteed, blijkt uit de financieele verantwoording, waarheen ik verwijs.

In Maastricht trad als redacteur-propagandist op H. J. van Vorst, die daartoe werd aangesteld door den Bestuurdersbond, buiten eenig bezwaar van de partijkas.

Utrecht verloor zijn propagandist en „De Stem des Volks" haar redacteur door het bedanken van Mendels als lid der partij.

De verslagen der propagandisten Leeuwenburg te Enschede, Muller te Tilburg en Hermans te Arnhem volgen hier achter.

alle verslagen een zekere gelijkvormigheid en is het mogelijk ze tot een algemeen rapport te verwerken. Niettegenstaande dit zenden sommige afdeelingssecretarissen een verslag, dat bijv. in September is uitgebracht in de afdeeling, dat dikwijls vele wetenswaardigheden bevat voor de afdeeling, doch van uiterst geringe beteekenis zijn voor het Partijbestuur.

Het algemeen rapport, dat uit de verslagen is opgesteld, is te omvangrijk om te worden gepubliceerd. Hieronder volgt dan ook een zeer beknopt overzicht.

Verkiezingen. In een groot aantal gemeenten werd aan tusschentijdsche gemeenteraadsverkiezingen deelgenomen. In een aantal gemeenten kwamen onze candidaten in herstemming, in enkele werden zij gekozen.

Ook aan eenige tusschentijdsche Statenverkiezingen werd door de partij deelgenomen, zoo te Amsterdam, Rotterdam, Schoterland, Euschede, Utrecht, Brielle; in enkele was herstemming, zoo te Amsterdam V en Utrecht.

Kamerverkiezing had plaats in de districten Sliedrecht en Tietjerksteradeel; in het derste district was onzerzijds Spiekman, in het tweede Vliegen gesteld.

De uitslag was de volgende:

Sliedrecht:

Van der Molen (a. r.)	3633	stemmen.
Smissaert (lib.)	2412	„
Spiekman	212	„

Tietjerksteradeel:

Van der Voorst van Zijp (a. r.)	3825	stemmen.
Rink (lib.)	1663	„
Vliegen	1502	„

Propaganda. Omtrent de propaganda door de afdeelingen gevoerd is geen nieuws te vermelden. Over het geheel krijgt men bij lezing der afdeelingsverslagen den indruk, dat er gewerkt wordt naar mate van de beschikbare krachten. Door sommige, vooral enkele groote-stad-afdeelingen is enorm veel werk gedaan; zoo bijv. een afdeeling die buiten de verkiezingen 69000 manifesten verspreidde van verschillende soort, 650 biljetten aanplakte, huisbezoek deed bij meer dan 1000 leden van vakvereenigingen, goede kiezers enz.

Bovendien in verkiezingsdagen verspreidde 4 maal 10000 kranten, 5000 manifesten en 3000 kaarten, daarbij nog ± 1200 biljetten aanplakte en 7 vergaderingen hield.

Ook van de kleinere afdeelingen deden vele, wat zij konden. Toch wordt volgens mijn meening tusschen de afdeelingen onderling nog veel te weinig overleg gepleegd bij het uitschrijven van vergaderingen, het laten komen van sprekers. Waar federaties bestaan gaat dit vrij goed, waar dat niet het geval is, dienen de afdeelingen er naar te streven, dat beter met elkander te regelen.

Verzoeken en adressen aan openbare lichamen.

Evenals vorige jaren richtten wederom een aantal afdeelingen adressen aan den Raad over allerlei onderwerpen: zooals voorziening in de werkloosheid, in zake de Woningwet, het onderwijs en tal van onderwerpen van plaatselijk belang.

Waar onze partij geen vertegenwoordigers in den Raad heeft, hebben dergelijke verzoeken gewoonlijk niet alleen weinig resultaat, doch worden niet zelden terzijde gelegd. Waar dit wel het geval is, daar zijn deze adressen dikwijls aanleiding voor flink optreden van onze partijgenooten in den Raad en worden zij niet voor notificatie aangenomen.

heidenheid, in bespreking heeft genomen en den strijd tegen het anarchisme en de christelijke vakbeweging krachtiger dan te voren heeft gevoerd. Als gevolg van mijn propaganda voor 't blad is dan ook het abonnementental met bijna driehonderd vaste lezers toegenomen en nog steeds stijgende. De colportage-verkoop wisselt, maar wordt nog steeds aangehouden. Eenigen tijd geleden is „De Nieuwe Tijd" in vergroot formaat verschenen, wat het invoeren van meerdere verscheidenheid in den inhoud heeft mogelijk gemaakt. Er is voor ons blad nog zeer veel te doen en den eersten tijd zal in deze richting nog krachtig moeten worden gewerkt.

Verder heb ik getracht door herhaald persoonlijk bezoek op de hoogte te komen van 't afdeelingsleven. De vergaderingen der drie groote afdeelingen heb ik bijna zonder uitzondering, die der kleinere afdeelingen zoo dikwijls mogelijk bezocht.

In 't geheel heb ik 39 bestuurs- en 45 ledenvergaderingen bijgewoond. Het valt niet te ontkennen, dat in verschillende, vooral ook in de kleinere afdeelingen een nieuw, opgewekt leven is ontstaan, terwijl ook in eenige het ledental stijgende is. Een der grootere afdeelingen, Almelo, heeft ook flink de propaganda ter hand genomen, in het bijzonder die met het blad.

Als gevolg van een openbare vergadering in Oldenzaal is het ons gelukt een aanknoopingspunt te vinden in enkele personen, zoodat binnen korten tijd een afdeeling daar zal kunnen worden opgericht.

In den loop der laatste acht maanden ben ik aangewezen als 1e secretaris van de federatie-Twenthe, tot lid van het afdeelingsbestuur van Enschedé en tot voorzitter van de raadscommissie, die is ingesteld.

In het geheel trad ik op in 40 openbare vergaderingen als spreker en debater, waarvan ook eenige buiten Twenthe.

Het gaat bezwaarlijk aan, het uiterlijke propagandawerk in een jaarverslag te omschrijven.

Mijn indruk van den toestand onzer partij in Twenthe is dat te weinig beslist naar verschillende zijden is stelling genomen, wat niet heeft nagelaten invloed uit te oefenen, niet alleen op de stemming onder onze partijgenooten, maar meest ook op den groei onzer beweging, die niet is gekomen tot de uitbreiding, die in zulk een industrieel gebied mogelijk is. Niet het minst belangrijke deel van mijn werk heeft zich dan ook bewogen in de richting van verheldering en verscherping van onzen strijd.

In deze acht maanden is op verschillend terrein in de partij strijd gevoerd, die op den duur tot versterking van onzen invloed, onze werfkracht zal moeten leiden, naar mijne meening.

Ten slotte is het mij een groot genoegen de partijgenooten in Twenthe dank te brengen voor de krachtige medewerking mij verleend en voor het vertrouwen, dat mij in mijn arbeid heeft gesteund. Met hun aller hulp is er voor de socialdemocratie in Twenthe nog een breed terrein te veroveren.

* * *

BIJLAGE B.

VERSLAG VAN L. M. HERMANS.

Propagandist voor Gelderland.

Toen ik verleden jaar aan mijn overzicht een kort woord toevoegde over mijn aanvankelijke indrukken, deelde ik daarin mede dat die indrukken zeer gunstig waren en dat is zoo gebleven... tot op dezen dag zou ik kunnen zeggen. Het werk is hier moeilijk, moeilijk omdat een groot gedeelte

den wensch dat ik nog vele jaren mijn tegenwoordige functie mag blijven waarnemen, tot verbreiding van de sociaal-democratische beginselen.

* * *

BIJLAGE C.

VERSLAG VAN A. F. MULLER.

Propagandist te Tilburg.

Wij begonnen dit jaar de propaganda in het teeken en onder den druk van de heerschende crisis, die, alhoewel wij op vooruitgang kunnen wijzen, de gevolgen van ons werken zeer heeft tegengehouden. Dat de crisis daarvan de oorzaak is, blijkt het best, als we de propaganda onder het spoor- en tramwegpersoneel vergelijken met de propaganda onder andere arbeidersgroepen. De eersten bemerkten van de crisis zoo goed als niets; de bezuinigingsmaatregelen troffen niet hen, daar zij zijn in vasten dienst met vast loon. Hun propaganda voerden zij zoo goed als geheel zelfstandig en met goede resultaten, zoo zelfs, dat zij de kerkelijke organisaties reeds ter zijde zijn gestreefd.

Daarentegen waren de resultaten van de propaganda onder de andere groepen van arbeiders veel geringer.

Over het algemeen stak de reactie feller dan gewoonlijk haar monsterkop omhoog, traden ondernemers en geestelijken bruter dan gewoonlijk tegen de arbeiders op, waarnaast de arbeiders, meer nog dan in gewone omstandigheden in deze streken, met vrees bezield, verder van ons verwijderd bleven en minder gemakkelijk door ons te bereiken waren.

Openlijk kwam de reactie tot uiting, van geestelijke zijde in 't bekende „Eendracht"- en „Voorvechter"-verbod, van de zijde der ondernemers inzake de aanbieding van contracten, de zwarte lijsten opgehangen in fabrieken, met de namen van de slachtoffers van „De Beer" en de onverbiddelijke broodeloosmaking van allen die slechts verdacht worden met de moderne arbeidersbeweging in connectie te staan. Zoo is het in Tilburg, en elders niet veel beter.

Als wij echter met het oog op de ons ongunstige omstandigheden onze rekening opmaken, vinden we redenen tot tevredenheid, zoowel voor de vakbeweging als voor onze partij: een flinke ledenaanwinst in Tilburg, zoowel in vakbeweging als in S. D. A. P.; de stevige vermeerdering van ons stemmencijfer bij verkiezingen; de gestadige vooruitgang in Breda; het doordringen tot zelfs in donkere hoeken als Valkenswaard; het stijgende „Eendracht"-abonnententental.

De propaganda werd door mij vooreerst schriftelijk gevoerd en wel als redacteur van ons Brabantsch partijweekblaadje „De Eendracht", waaraan Jansen uit Eindhoven en J. v. d. Brink uit Breda hun vaste medewerking verleenden.

De schriftelijke propaganda werd verder aangevuld door de volgende door mij geschreven vlugschriftjes: „Christendom en Sociaal-Democratie", „Crisis en Vakorganisatie", „Een Woord tot Verstand en Hart", geschreven voor rekening van de Central Verbände der Mauer und Bauhülfsarbeiter Deutschlands, in hoofdzaak voor 't groote aantal in Westphalen werkende arbeiders uit het Zuiden van ons land, en „De Blijde Verwachting".

Voorts verschillende manifesten voor diverse aangelegenheden. De mondelinge propaganda had ik gelegenheid te voeren op 63 vergaderingen, waarvan 13 cursus-, 41 openbare en 9 debatvergaderingen, debatvergaderingen hoofdzakelijk tegen anarchistische of vrijzinnige tegenstanders; de christelijke tegenstanders hielden òf zorgvuldig de deuren gesloten voor ons òf belegden heelemaal geen openbare vergaderingen meer, in tegenstelling met vroeger, toen wij er nog niet waren en de openbare bijeenkomsten tot de wekelijksche gebeurtenissen behoorden.

Ook werden door mij verschillende vergaderingen georganiseerd, waar zoowel ondergeteekende als andere sprekers optraden.

Voor de propaganda had ik met personen en organisaties een 18-tal conferenties.

Van de in verschillende plaatsen aangewende pogingen om afdeelingen onzer Partij op te richten, hadden alleen de pogingen in Bergen op Zoom succes, waar ik een afdeeling onzer Partij kon oprichten.

Voorts mochten wij er in Tilburg in slagen een afdeeling van „De Zaaier" op te richten, die, vergissen we ons niet, ook goede levenskracht heeft.

In het afgeloopen jaar kwam in Tilburg een Bureau voor Arbeidsrecht tot stand.

Bij de tusschentijdsche raadsverkiezing te Tilburg kregen wij gelegenheid onze denkbeelden onder de arbeiders te brengen, waarvan wij een zoo goed mogelijk gebruik maakten en niet zonder succes.

Verder werd door mij de propaganda ter hand genomen door middel van de colportage met „De Eendracht" en het doen van huisbezoek.

Door de vele avonden, die ik door vergaderingen etc. bezet had, kon echter aan dit laatste voortreffelijke propagandawerk niet de noodige aandacht geschonken worden.

Ten slotte nam ik nog de functie waar van secretaris voor den Tilburgschen Bestuurdersbond en ambtenaar van het Bureau voor Arbeidsrecht, waarvoor één avond per week zitting gehouden wordt.

Ik wil besluiten met te zeggen datgene in het belang onzer grootsche zaak te hebben gedaan, wat mogelijk is en voeg daarbij de wensch, dat wij bij het schrijven van een volgend overzicht op meer resultaten zullen kunnen wijzen.

* * *

BIJLAGE C.

VERSLAG OVER DEN BROCHURENHANDEL.

1 Jan. 1908—1 Jan. 1909.

Algemeene opmerkingen. Het jaar 1908 is voor den Brochurenhandel niet zoo goed geweest als ik meende te mogen hopen. Wel is het cijfer van den omzet, vergeleken bij 1907, met f 1315.17, of ruim 25 pCt. gestegen, maar het eindresultaat is in financieel opzicht althans, minder gunstig dan over het vorig tijdvak. Dit is, ten deele althans, een gevolg van het feit, dat men ons met een groot aantal „Arbeidersscheurkalender 1909" heeft laten zitten. Ook zagen wij ons genoodzaakt dit jaar voor een bedrag van f 205.38[5] aan oude en verouderde brochures af te schrijven. Het cijfer van den omzet had nog heel wat grooter kunnen zijn als ook dit jaar de koopkracht der arbeiders, vooral wat lectuur betreft, niet zooveel te wenschen had overgelaten. Op plaatsen en in afdeelingen waar een vorig jaar redelijk wat aan lectuur werd omgezet, was nu veelal de omzet gering. Slecht heeft ook de crisis in de Partij gewerkt, die verlammend werkte op ijver en werklust van velen. Ons pogen, hier en daar, om door conferenties met besturen van afdeelingen tot een betere regeling en intensiever schriftelijke propaganda te komen, stuitte meestal af op het bezwaar dat men geen menschen had om dat nu eens flink aan te pakken.

Ik vertrouw, dat nu de oude ijver en werklust weer ontwaken zal in de afdeelingen en dat men zich, vooral dit jaar, nu eens met hart en ziel op de schriftelijke propaganda zal toeleggen. In elke afdeeling moet, voor zoover nog niet aanwezig, een brochurencommissie worden benoemd, met een partijgenoot voor het zakelijk en financieel beheer en die commissie moet zorgen, dat er, overal waar zulks maar even mogelijk is, met onze brochures gecolporteerd wordt. Deze plicht wordt door vele afdeelingen nog verwaarloosd, zeer tot schade van haar eigen propaganda. Men chure „Slechte Tijden" daarentegen liep uitstekend.

Hoe het met den Kalender 1909 geloopen is, heb ik reeds vermeld. Kwamen wij het vorig jaar 1500 ex. te kort, dit jaar liet men ons met bijna 2000 ex. zitten, juist het aantal dat wij meer dan het vorig jaar hadden laten drukken. De aardigheid is er blijkbaar al af. De over den kalender geuite klachten zijn vele, vooral wat de uitvoering van het schild betreft. Ook eischt men vrij algemeen het bedrukken van den achterkant der blaadjes, terwijl alle advertenties natuurlijk absoluut geweerd moeten worden. Ook moet de kalender nog veel goedkooper worden, de provisie veel grooter enz. enz.

Partijgenooten, dat gaat niet. Mijn indruk is, dat wij aan den kalender steeds grooter strop zullen krijgen. De omstandigheden, waaronder wij zoo'n uitgave tot stand moeten brengen, zijn lang niet gelijk aan die van gewone kalender-uitgaven. Aan alle wenschen en verlangens in dit opzicht tegemoet te komen gaat niet. Van zóó groot propagandistisch belang, dat wij daarop jaarlijks eenige honderden guldens mogen toeleggen acht ik deze uitgave niet. Ik steun dus het voorstel om voortaan geen kalender meer uit te geven van ganscher harte.

Commissiegoed. De levering van lectuur in commissie, d.i. met recht van terugzending, hebben wij dit jaar, op grond van de beschouwingen in ons vorig verslag, zooveel mogelijk beperkt. Onze veronderstelling, dat dit niet van slechten invloed zou zijn op het totaal-cijfer van den omzet, is bewaarheid. De totaal-omzet in 1908 bedroeg f 6427.71 tegen f 5112.54 in 1907, dus een stijging van ruim 25 Ct.

Op 1 Jan. 1909 stond nog voor een bedrag van f 91.09 uit aan commissiegoed, grootendeels bij boekhandelaren, waarmee wij in jaarrekening staan.

Betalings-conditiën. Over het algemeen valt verbetering waar te nemen in de wijze waarop onze afdeelingen en colporteurs aan hunne financieele verplichtingen jegens den brochurenhandel voldoen. Toch waren wij, in enkele gevallen, waar men betaling al te lang meende te mogen uitstellen, verplicht uitvoering van nieuwe bestellingen te weigeren, zoolang niet de oude schuld was afgedaan. Wij gingen, met het oog op de propaganda, niet dan in het uiterste geval, tot dezen maatregel over, doch achten ons verplicht in de toekomst meer en meer vast te houden aan het beginsel dat op tijd moet worden afgerekend.

Het gaat eenvoudig niet aan dat men het voor verkochte brochures ontvangen geld voor andere partij-doeleinden gebruikt en ons maar laat wachten. Dat financieel wanbeheer in sommige afdeelingen kunnen en wenschen wij niet te bevorderen. De brochurenhandel moet zijn financieele verplichtingen jegens drukker en leveranciers ook op tijd kunnen nakomen.

Waar mogelijk en wenschelijk hebben wij levering tegen contante betaling zooveel mogelijk bevorderd. Leverden wij gedurende het tijdvak 1 Oct. 1906—1 Jan. 1908 voor een bedrag van f 612.88[5] à contant, in dit tijdvak daalde dit cijfer tot f 1609.77. Ook dus uit oogpunt een flinke vooruitgang.

Schulden en bezittingen. De volledige Balans met Winst- en Verliesrekening zal op het a.s. congres ter inzage liggen voor de afgevaardigden. Wij volstaan hier dus met het geven van enkele cijfers, zooals deze waren op 1 Jan. 1909.

Van de leening groot f 4000 bleef één aandeel à f 50 in portefeuille. Aflossing had niet plaats. Over 1906—1907 moet nog aan rente worden betaald f 12 en over 1907—1908 nog f 32, waarover op 1 Jan. nog niet was beschikt.

Nog te betalen aan drukker en diverse leveranciers, advertentiën etc. f 2810.50[5]. Nog door ons te vorderen voor geleverde brochures f 2881.15[5], waarbij inbegrepen de som van f 91.09 nog uitstaand commissiegoed. Nog door ons te vorderen aan advertentiegelden f 107.50. Kasgeld op 1 Jan. f 580.65. Balanswaarde van den voorraad boeken en brochures f 2890.41[5]. Hierop zal echter, in verband met den tegenslag in de kalender-uitgave, het volgend jaar minstens f 300 moeten worden afgeschreven.

De inventariswaarde (meubilair en kantoorbehoeften) bedraagt f 272.

Besluit. Alles bij elkaar genomen, heeft houding de regeering behoort aan te nemen tegenover de buiten haar om zich voltrekkende vergroeiing der schrijftaal. De minister verklaarde, dat hij er ernstig over dacht, met heuschen ernst, om daarvoor een kommissie te benoemen. Wel te verstaan, in zijn derde speech. In zijn tweede speech had hij gezegd: ik zou het zeer noode doen. In zijn eerste: ik zal het doen, als het niet anders kan. Maar nu de minister, om aan het vruchtelooze debat een einde te maken, dan maar een staatskommissie beloofde, trok de heer Roodhuijzen opgelucht zijn motie in. Dat ding was anders zeker verworpen.

Een vruchteloos debat.

Van twee kanten kon men de zaak bekijken. De regeering heeft „in het algemeen belang" het leerplan afgekeurd, waarin B. en W. van Winschoten de vereenvoudigde spelling hadden opgenomen. De regeering heeft ook — in het Kamerdebat is dat niet uitgekomen, — toen te Hoorn in een min of meer officieele onderwijzersvergadering Dr. Kollewijn zou spreken over de vereenvoudigde spelling, debat daarover en propaganda daarvoor, verboden. Dit staat zoo goed als vast. Over die gedragslijn der regeering had de Kamer haar oordeel kunnen uitspreken in een motie. Dat heeft zij nagelaten. Wel hebben verschillende sprekers gezegd: zulk optreden is willekeur; Dr. Kuyper verklaarde: de regeering mag eischen, dat het volk bekend is met de taal, waarin de wetten worden geschreven; verder mag haar bemoeienis niet gaan; maar even joyeus zei Mr. Theodoor daarna: is er een van regeeringswege gevolgde schrijfwijze, dan mag een schoolopziener geen propaganda maken voor een andere.

Deze brutaliteit van den konservatieven minister, deze verregaande beperking der ambtenarenvrijheid heeft de Kamer over haar kant laten gaan met een verbazingwekkende gelatenheid.

Er is geen enkel mensch met ouderwetschen schrijftrant, of hij weet, dat hij dagelijks zondigt, niet alleen tegen de rede, maar ook tegen zijn afgoden: De Vries en Te Winkel. Want Dr. Kuyper zegt wel: als ik niet weet of een woord mannelijk of vrouwelijk is, sla ik het even na; maar dat is malligheid: welke van-dag-tot-dag-, welke van-uur-tot-uur-schrijver gunt zich nog den tijd, in De Vries en Te Winkel te gaan snuffelen? Het zal je een zorg zijn, als je een kakatoe, die mannelijk is, bij ongeluk vrouwelijk maakt, of vice versa. Zoo gaat het met de oo's van vroolijk, met de ee's van sleepen; staat er eens een lettertje te veel of te weinig, à la bonheur. Een verdediger van de officieele spelling òm die spelling zelf, bestaat niet. Maar wij blijven bij het oude, als ik het wel heb, omdat in de nieuwe konfektie-spelling verschillende elementen zitten, die ons taal-gevoel zeer doen. Het leven van een taal lijdt onder het versuffen van haar klinkers, en die versuffing verspreidt zich in de kollewijnsche schrijftaal veel verder dan in de spreektaal zelf van vele Kollewijnianen nog het geval is. Ge moet eens hooren, hoe duidelijk de heer Bos de ij van „menschelijk" uitspreekt. Ook herinnert de vereenvoudigde spelling te veel aan dialekten die wij verfoeien. Dat de heer Ketelaar mens schrijft zonder *ch*, begrijp ik best; hij heeft aan zijn vette *n* en zijn nog vettere *s* genoeg; maar er zijn ook nog menschen die het Ketelaarsch dialekt niet kunnen hooren zonder een beetje tureluursch te worden, en die het woord mensch liever niet schrijven in vorm die al te veel aan mins doet denken.

Nu komt in die, onschuldige, gevoels-antithese de minister van Binnenlandsche Zaken tusschenbeide, en spreekt aan zijn onderwijs-ambtenaren: als gij propaganda wilt maken, dan zal het zijn voor de officieele schrijfwijze. Had dat tsaartje niet een pen op zijn neus verdiend? Had de Kamer hem niet mores, d.i. gematigde onverschilligheid moeten leeren?

Dit is de politieke kant die aan de zaak zit. De tweede is de maatschappelijke. Ik kom weer terug bij Ter Laan. Onze partijgenoot heeft een uitvoerige verdediging van de vereenvoudigde spelling geleverd. Hij heeft o.a. betoogd, dat het heele verschil tusschen mannelijk en vrouwelijk in onze taal niet thuis hoort. Ja, maar toen hij het had over de staatskommissie, sprak hij van den heer Roodhuijzen. Een der leden maakte zich woedend, omdat juist de sekretaris der Liberale Unie mannelijk werd verklaard; maar de lieden van den ouden stempel meesmuilden: de natuur gaat boven de leer.

Maar dit ter loops. Een sterk argument, een argument dat dringt tot het laten waaien van het konservatisme, is door Ter Laan vooropgesteld: van den leerplichtigen leeftijd gaan 600 schooluren weg om het kind de spelling van De Vries en Te Winkel in te prenten, en na twee jaar blijkt op de herhalingsschool, dat alle zorg en moeite horlogeketting waarmee de parvenu op straat paradeert.

Tot slot moet ik nog iets zeggen van het wederoptreden van Dr. Kuyper. Hij zat voor den heer Themson, en vroeg na hem het woord. Dat wil zeggen: hij knikte nauwlijks merkbaar met het hoofd. Maar de snelvoetige jongeling Van Asch van Wijck spoedde zich naar den Voorzitter, en sprak met een ontroering in zijn stem, die oude noch nieuwe spelling kunnen weergeven: de heer Kuyper vraagt het woord! Goed, zei de Voorzitter, maar laten wij eerst gaan koffiedrinken.

En na de koffie sprak Dr. Kuyper. Zoo'n echt Kuyperiaansch koffiepraatje. Net te geleerd, om door het gros der Kamerleden te worden gesnapt, en bekoorlijk van vorm. Zoo'n speechje, dat de taalgeleerden, als zij per abuis in de „Handelingen" verdwaald raken, uit hun vel doet springen, maar waarnaar broeder Pollema en zijn soort met het diepst ontzag staan te luisteren. De groote leider wist ook hier de antithese bij te pas te brengen. Het oude, De Vries en Te Winkel, is het psychische; het nieuwe, Kollewijn, het physische, materialistische. Klerikaal = konservatief. Maar, zei Kuyper, de regeering moet zich van partij kiezen onthouden, in deze kwestie geldt de absolute volkssouvereiniteit.

Goddank: hoe je spellen wilt, daarin laat Kuyper je vrij, brave Patrimonium-man. Of je kiezer moogt worden of voor staatspensioeneering strijden, dat staat aan hem, en niet aan jou te beoordeelen! Je bent toch niet heelemaal slaaf!

Electrisch Spoor- en Tramwegpersoneel.

Haarlem, 24 Maart.

(*Vervolg en slot.*)

Verton beantwoordt de sprekers uitvoerig. De motie door Oudegeest op de konferentie in Den Haag gesteld, steide deze als voorzitter der Ned. Ver., niet als sekretaris van het Vakverbond.

Nadat nog uitvoerig over de agendapunten was beraadslaagd werd met algemeene stemmen, de afdeelingen Amsterdam, Den Haag en Haarlem, tot de ontbinding van den bond besloten.

Bij dat der verdeeling van de geldmiddelen vraagt Bruin of de vergaderingen, gehouden in eenige plaatsen om propaganda te maken voor de aansluiting bij de Ned. Vereen., niet op kosten komen dier afdeelingen. Zoo niet dan zouden er ook nu nog wel dergelijke vergaderingen kunnen worden gehouden waardoor het aanwezige geld kon worden opgemaakt.

Door den voorziter wordt dit laatste bestreden. De bond, opgeheven, kan geen propaganda meer voeren.

Besloten werd van het saldo der weerstandskas en van de overige geldmiddelen f 25 te storten in de kas van het N.V.V. en f 25 in die van het N.A.S. Het resteerende geld zal onder de afdeelingen worden verdeeld. Er werd een likwidatiekommissie benoemd bestaande uit W. Plevier, Haarlem; D. L. Brijnen, Den Haag en H. W. Graenwerd, Amsterdam.

Na een lijkrede van Verton werd de vergadering gesloten.

Uit de gemeenteraden.

Velsen. *Onze korrespondent schrijft:

We leven hier ook al in het teeken van de „blijde gebeurtenis!" Ingekomen was een adres van een commissie die zich te IJmuiden gevormd heeft, om bij die gelegenheid een „Oranjebetooging" te organiseeren, en subsidie vroeg. In gewone gevallen zou zoo'n stuk gewoon naar B. en W. zijn gezonden om advies, maar met op 1 na algemeene stemmen — alleen onze partijgenoot Brok stemde tegen — besloot de Raad nu het adres onmiddellijk te behandelen. Met zaken van meer belang hebben B. en W. meer den tijd. Bij de rondvraag informeerde Brok later, waar het prae-advies bleef van B. en W. op een adres van het kader der brandweer te Velsen, voor 1½ jaar ingediend, en dat op het adres van den Bond voor Staatspensioneering, dat ook reeds maanden op zich laat wachten.

Het adres zelf vond verdedigers in de heeren Vermeulen (antirev.) en Schuitenmaker (vrijz.); en dezen vonden daarbij de meerderheid van den raad op hun hand. De eerste deed ten slotte het voorstel, waar de voorzitter mee instemde, om met het oog op het groote belang van de „gebeurtenis" B. en W. blanco crediet te geven van ten hoogste f 1000.

Natuurlijk vond het voorstel bij Brok principieele bestrijding; hij stelde in het licht het dolle figuur

af te schrijven. Het cijfer van den omzet had nog heel wat grooter kunnen zijn als ook dit jaar de koopkracht der arbeiders, vooral wat lectuur betreft, niet zooveel te wenschen had overgelaten. Op plaatsen en in afdeelingen waar een vorig jaar redelijk wat aan lectuur werd omgezet, was nu veelal de omzet gering. Slecht heeft ook de crisis in de Partij gewerkt, die verlammend werkte op ijver en werklust van velen. Ons pogen, hier en daar, om door conferenties met besturen van afdeelingen tot een betere regeling en intensiever schriftelijke propaganda te komen, stuitte meestal af op het bezwaar dat men geen menschen had om dat nu eens flink aan te pakken.

Ik vertrouw, dat nu de oude ijver en werklust weer ontwaken zal in de afdeelingen en dat men zich, vooral dit jaar, nu eens met hart en ziel op de schriftelijke propaganda zal toeleggen. In elke afdeeling moet, voor zoover nog niet aanwezig, een brochurencommissie worden benoemd, met een partijgenoot voor het zakelijk en financieel beheer en die commissie moet zorgen, dat er, overal waar zulks maar even mogelijk is, met onze brochures gecolporteerd wordt. Deze plicht wordt door vele afdeelingen nog verwaarloosd, zeer tot schade van haar eigen propaganda. Men vergeet maar al te veel, dat een goede en doelmatige verspreiding van onze brochures, ook onder onze partijgenooten zelf, beslist noodzakelijk is.

Nieuwe uitgaven. De volgende nieuwe uitgaven zijn in 1908 bij ons verschenen:

WIBAUT.	Slechte tijden.	
SPIEKMAN.	Loonslavernij.	
„	Arbeidersleven in Nederland.	
„	Idem	(2e druk).
VLIEGEN.	Het Arbeidscontract.	
„	Idem	(2e druk.)
„	Idem	(3e „)
————	Congresverslag.	
MENDELS.	De Soc.-dem. en het Vrouwenkiesrecht.	
SCHAPER.	Koloniaal wanbeheer.	
VLIEGEN.	Klanken van strijd.	
KAMERFRACTIE.	Memorie van Antwoord inzake Wetsontwerp Alg. Kiesrecht.	
————	Arbeidersscheurkalender 1909.	
OUDEGEEST.	Breekt uw kluisters.	
„	Idem	(2e druk.)
SCHULZ.	De Moeder als opvoedster.	
————	Arbeidersjaarboekje 1909.	

Dus totaal 17 uitgaven, waaronder enkele zeer belangrijke. Zoo bijv. het boek „Arbeidersleven" en de brochure „Breekt uw Kluisters", van welke beide uitgaven spoedig een herdruk noodzakelijk was. Wel een bewijs, dat de eisch van den tien-urendag in breeden kring weerklank gevonden heeft.

Teekenend is ook, dat van Vliegen's boekje over „Het Arbeidscontract" in 1908 — dus reeds geruimen tijd vóór de invoering der wet — drie groote oplagen, elk van 5000 ex. moesten verschijnen, terwijl nadien nog een vierde en vijfde druk op de pers gelegd moest worden.

Neemt men in aanmerking, dat bij verschillende uitgevers tal van soortgelijke werkjes over het Arbeidscontract zijn verschenen, dan blijkt afdoende hoezeer deze wet de arbeiderswereld in beroering heeft gebracht. De vlugschriftjes van Mendels en Schaper, over „Vrouwenkiesrecht" en „Koloniaal Wanbedrijf", vonden slechts zeer matigen afzet. Wibaut's brochure „Slechte tijden" daarentegen, die de oorzaken der crisis in de Partij behandelde, vond in een paar maanden tijds een afzet van 1500 exemplaren.

Dit is een bewijs, dat de crisis in de Partij, die ook in de pers zoo breed is uitgemeten, niet zoo diep is gegaan als sommigen wel hebben willen doen voorkomen.

Ook de brochure van Spiekman, over „Loonslavernij", vond een vlugge verspreiding.

Van de brochure van Oudegeest, over „Breekt uw Kluisters", is reeds een tweede druk noodig geweest.

Van de brochure van Schulz, over „De Moeder als opvoedster", zijn reeds 1000 exemplaren verkocht.

Van het Arbeidersjaarboekje 1909 zijn 1500 exemplaren gedrukt.

Van de Congresverslagen zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de Memorie van Antwoord inzake Wetsontwerp Alg. Kiesrecht zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de Arbeidersscheurkalender 1909 zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Vliegen, over „Klanken van strijd", zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Vliegen, over „Het Arbeidscontract", zijn 5000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Mendels, over „De Soc.-dem. en het Vrouwenkiesrecht", zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Schaper, over „Koloniaal Wanbeheer", zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Vliegen, over „Klanken van strijd", zijn 1000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Oudegeest, over „Breekt uw kluisters", zijn 2000 exemplaren gedrukt.

Van de brochure van Schulz, over „De Moeder als opvoedster", zijn 1000 exemplaren gedrukt

NEGENDE JAARGANG. WOENSDAG 31 MAART 1909. 1e Oplaag. No. 2757.

HET VOLK

DAGBLAD VOOR DE ARBEIDERSPARTIJ

ABONNEMENTSPRIJS: 10 cent per week; f1.30 per 3 maanden bij vooruitbetaling.) Met geïllustreerd weekblad *De Notenkraker* 15 cent per week, f1.95 per 3 maanden (bij vooruitbetaling.) Voor het buitenland abonneert men zich aan de postkantoren, of tegen inzending van het abonnementsbedrag (verhoogd met porto): voor België f2.35; het overige Europa f3.55; Indië en Amerika (bij wekelijksche verzending) f2.85, alles met *De Notenkraker*, daarzonder 65 cent minder. Losse nummers 3 cent.

BUREAUX VAN REDAKTIE, ADMINISTRATIE EN EXPEDITIE
KEIZERSGRACHT 378 AMSTERDAM.

Telephoonn. voor de Redaktie 6003, voor Administratie en Expeditie 3207.

ADVERTENTIËN: 1–5 regels f1; elke regel meer 20 cent. Ingezonden Mededeelingen 40 cent. Bij abonnementskontrakt speciaal tarief. Aanvraag betrekking, huur, verhuur, enz. tot 5 regels 25 cent. Familieberichten tot 5 regels 30 cent. Iedere regel meer 6 cent (bij vooruitbetaling.) — Arbeidersvereenigingen, mits rechtstreeks bij de Administratie advertentiën 10 cent per regel. Vergaderingen enz. tusschen den tekst 20 cent per regel.
De Notenkraker 30 cent per regel. Reclames 60 cent per regel.

Dit nummer bevat geen Bijblad.

Aan ons bureau liggen de Amsterdamsche voorloopige kiezerslijsten ter inzage.

Over een vergelijking.

In de gisteren te Amsterdam gehouden vergadering, waar Troelstra over de nieuwe partij sprak en Wijnkoop debatteerde, is het nu en dan nog al rumoerig toegegaan. Naar aanleiding eener opmerking van Troelstra vergeleek Wijnkoop toen dit rumoer hij de herrie in de bekende vergadering onzer partij in 1896 in hetzelfde Plancius, waar onze delegatie naar het Londensche kongres verslag uitbracht en waar de aanwezige anarchisten toen door hun kabaal de vergadering verstoorden.

Er is inderdaad een punt van vergelijking tusschen deze beide vergaderingen, maar een ander dan Wijnkoop trachtte te doen gelooven.

Hoe ontstond de herrie in de vergadering van 1896? Hierdoor dat de anarchisten den voorzitter de leiding uit handen wilden nemen. Er waren drie sprekers onzerzijds en de voorzitter had bepaald dat nadat die drie gesproken hadden, er debat zou zijn. Toen nu de eerste spreker het woord gevoerd had, wilden de anarchisten den tweede niet aan het woord laten komen, voordat er debat over de rede van den eersten spreker geweest was. Dat konden wij niet toelaten en zoo bleven de twee vijandige helften der vergadering tegenover elkaar staan, totdat de vergadering ontbonden werd.

Hoe ontstond de herrie nu gisteravond? Hierdoor dat Wijnkoop, toen hij gelegenheid tot debat kreeg, in plaats van te debatteeren, zich met de leiding der vergadering bemoeide, aanmerking maakte op de lengte van Troelstra's rede, schoolmeesteren wilde over den verslaggever van „Het Volk" enz. Dit kon noch de voorzitter, noch de vergadering toestaan. Zoodra Wijnkoop eindelijk en ten langen leste tot zijn eigenlijk debat overging, werd het kalm. Toen bleek echter ook hoe weinig dit eigenlijk debat om het lijf had en begreep menigeen, waarom de debater maar liever eerst zich druk gemaakt had over allerlei andere dingen.

De woordvoerder der nieuwe partij.

**Onze Rotterdamsche partijgenoot Spiekman schrijft ons over de vergadering der nieuwe partij van Zondag te Rotterdam:

De sterke indruk die de vergaderingen, van wege de nieuwe partij, te Rotterdam heeft achtergelaten, is, dat Wijnkoop, de „leider" der nieuwe partij, zich zelf — zooveel nog mogelijk — en zijn eigen partij en partijgenooten heeft gecompromitteerd door zijn buitengewoon beleedigend en verdachtmakend optreden.

In de eerste plaats sprak hij herhaaldelijk over „misleiding" door de Partij, en speciaal door Troelstra, „bewust of onbewust".

Toen ik in het debat vroeg, of Wijnkoop dan inderdaad de mogelijkheid van bewuste misleiding aannam bij Troelstra, antwoordde hij daarop zeer beslist toestemmend.

De gewone uitlatingen van de „Tribune", dat Troelstra de sociaal-democratie niet begrijpt, zich niet bekommert om de arbeiders die het kiesrecht nog niet hebben, enz., zijn reeds te gewoon om ze nog als kenmerkend te vermelden. Maar volgens Wijnkoop sprak Troelstra bij de sociale hervormingen, het kiesrecht, enz., wèl over de klassetegenstellingen, over de tegenstelling tusschen kapitaal en arbeid, maar „slechts als een sieraad, slechts wanneer de kritiek hem te dicht op 't lijf komt!"

Met dergelijke verdachtmakingen, zoo laag ze slechts even te vinden zijn, was de rede doorspekt. En op mijn vraag of Gorter zich met zulk een, het karakter van anderen aantastend persoon in één partij kon bevinden (omdat Gorter, die eerst sprak, uitdrukkelijk de goede trouw van Troelstra en anderen had vooropgesteld), gaf deze dan ook een zeer ontwijkend antwoord: hij was door het belang van het marxisme genoodzaakt naast Wijnkoop te staan.

Aan het slot gaf Wijnkoop nog eens een ergerlijke verdachtmaking. Ik deelde mee, uit een schrijven van Huysmans vernomen te hebben, dat Wijnkoop en Gorter op het Intern. Bureau den indruk hadden gemaakt, tijdens de conferentie, dat ze met de thans door hen verworpen voorstellen genoegen zouden nemen, en in die voorstellen de S. D. P. méér kreeg dan Wijnkoop en Gorter hadden gevraagd. Op mijn vraag, of Camille Huysmans dan geen onpartijdige was, antwoordde Wijnkoop: „Neen!"

En waarom niet?

Dat bleek later.

Wijnkoop deelde nl. mee, dat door hem en Gorter „slechts punten" waren aangegeven, geen geformuleerde voorstellen. En vóórdat Huysmans met zijn geformuleerd voorstel bij het P.B. der

Ten slotte nog de volgende krankzinnigheid over de partij. Wijnkoop sprak over zijn optreden te Nijverdal tegen Oosterbaan, en hij had, zeide hij, daar gezegd, dat de sociaaldemocratie de staatmacht wil veroveren. En dat vond men in de S. D. A. P., — die hij „Roomsche kerk", en „versleten" noemde — zóó vreemd, dat men er spectakel over had gemaakt. Algemeen gelach natuurlijk. Toen ik er aan herinnerde, dat het zoo niet was, maar dat hij de staking van 1903 een poging had genoemd om de staatsmacht te veroveren, toen... verklaarde hij dat Ondegeest de zaak verkeerd had voorgesteld.

Enfin — de „nieuwe Partij" heeft geen reden, over deze eerste vergadering verblijd te zijn. Maar vooral: ze is niet te benijden, door zulk een „woordvoerder" te worden geleid.

Onze partij en de nieuwe.

In Plancius sprak gisterenavond Troelstra voor een openbare vergadering, uitgeschreven door onze afdeeling Amsterdam III. Nauwelijks werden de zaaldeuren geopend, of de toeschouwers stroomden binnen, zoodat reeds voor achten de groote zaal geheel bezet was, en de benedenzaal moest worden geopend. Duijs sprak daar, ereneens voor een stampvolle zaal, zoodat nog honderden vergeefs kwamen.

Boven kortte men zich den tijd van het wachten met het zingen onzer strijdliederen.

Troelstra, bij het binnenkomen met applaus begroet, sprak na een kort openingswoord van den voorzitter:

Het is een zaak van groote beteekenis, wanneer in een land een arbeiderspartij is, die met veel moeite erin is geslaagd, een deel der arbeiders te scharen onder de vaan der sociaaldemokratie; een partij, die grooten invloed oefent in het land, en aan de bourgeoisie concessies weet af te dwingen, die het eerst in een land het licht der soc.-dem. heeft ontstoken en de hoop en de verwachting is geworden van het proletariaat (applaus), — dat dan een andere soc.-dem. partij wordt opgericht, met het uitgesproken doel, tegen de eerste te strijden, de strijders uit haar gelederen te halen, op een oogenblik dat zij zich opmaakt den strijd tegen de bourgeoisie over de gansche linie te voeren.

Dit is een noodlottige zaak. Gelukt de poging, dan houdt zij de politieke versterking der arbeidersklasse tegen.

De soc.-dem. is ten eerste een propagandaorganisatie. Zij predikt het: arbeiders van alle landen, vereenigt u, zij wil hen vereenigen in één sterke organisatie. Het proletariaat is één in zijn lijden, één in zijn strijden. De burgerlijke partijen doen al hun best, de arbeiders van die eenheid af te houden. Maar wij zeggen: uw vijand is één, uw doel is één, uw organisatie moet ook één zijn. Wat zal de nieuwe partij hierover zeggen? Wanneer zij de arbeiders oproept, zich te scharen in haar partij, staat hun organisatie die eenheid dan niet in den weg; slaat dat niet hun gansche propaganda te gruizel? (Luid applaus.) Hebben

te verdringen. En ook: de partij van het proletariaat is opzichzelf een stuk politieke macht. Komt er een tweede partij, dan wordt op onze kracht, onze toewijding, ons beetje geld, beslag gelegd voor den onderlingen strijd.

Van het oogenblik af, dat twee partijen in het proletariaat elkaar de macht en den invloed betwisten, bestaat er alle kans, dat deze strijd overslaat in de vakbeweging. Als wij nagaan wat in de laatste 15 jaren op politiek en vakbewegingsgebied in ons land is gebeurd, en wij bedenken, dat ook in de vakbeweging de fakkel der tweedracht zal worden geworpen, dan dient men zich ernstig rekenschap te geven van den toestand. Verwarring en verzwakking der arbeiders is het gevolg ervan.

Toch kan die toestand noodig zijn. Is dat het geval? Eenmaal reeds was het in Nederland noodig. Het schijnt, dat ook in deze krisis de periodiciteit voor den dag komt (Gelach.) In den Soc. Dem. Bond is na 15 jaar bestaan de krisis uitgebroken. In de S.D.A.P. ziet men hetzelfde. Is die krisis noodig, dan zouden wij alle krachtsverspilling en ellende op den koop toe moeten mee nemen, om uit den chaos te komen in het licht.

In den ouden bond waren de leidende krachten bezig, de soc. dem. te vervalschen. Meer en meer liet men het kiesrecht in den steek; men staarde zich blind op een gewelddadige revolutie; meer en meer predikte men anarchisme; in 1903 zwoer de bond het deelnemen aan verkiezingen af. Het doel der sociaaldemokratie is de verovering der staatsmacht; toen te Groningen in '93 meedoen aan verkiezingen werd afgezworen, zag men af van het doel der soc. dem. Dit was voor ons de reden om den Bond te verlaten. Er zijn nu ook grieven, die boven noodzaak worden opgeblazen. Maar al golden zij in volle kracht, dan nog is er thans niet een toestand, zoo erg als in 1893. Men verwijt de S. D. A. P. niet, dat zij den klassenstrijd niet voert, maar dat zij hem niet onverzoenlijk, niet goed genoeg voert. In '93 echter was de heele soc. dem. overboord geworpen.

Toch hebben wij, sociaaldemokraten, in '93 een klein beetje kalmer, een klein beetje minder overhaast gewerkt. Wij hebben niet van den eenen dag op de andere „een nieuwe partij" gesticht. (Gelach.) Wij zijn begonnen, even af te wachten, of de politieke koppen ook uit de oude partij zouden gaan, of de mannen van wie wij verwachten, dat zij het in hoofdzaak met ons eens waren, ook mee zouden gaan.

Wij stichtten niet dadelijk een landelijke organisatie, maar begonnen met plaatselijke vereenigingen, en toen bijna alle propagandisten, die de bekwaamheden hadden om den politieken strijd te voeren, met ons mee gingen, na een half jaar, zijn wij een partij gaan stichten. De mannen der nieuwe partij treffen ons door een overhaasting, die zich reeds nu wreekt aan hun organisatie. Zij nemen den hoed af, als het woord „Internationaal" wordt genoemd, maar nemen zelfs bij punten waarmee de Internationale is gemoeid, zoo overhaaste besluiten, dat niet eens de afdeelingen tijd hebben tot beraad en een referendum niet kan worden afgewacht. Heeft men zoo weinig vertrouwen in eigen toekomst, heeft men zooveel haast, de S. D. A. P. in den verkiezingsstrijd dwars te zitten? Zoo sterk is hun strijdlust tegen hun oude partij, dat Ceton heeft gezegd: zelfs waar wij geen eigen kandidaat kunnen stellen, zelfs bij herstemmingen, mag geen lid der S. D. A. P.

1896? Hierdoor dat de anarchisten den voorzitter de leiding uit handen wilden nemen. Er waren drie sprekers onzerzijds en de voorzitter had bepaald dat nadat die drie gesproken hadden, er debat zou zijn. Toen nu de eerste spreker het woord gevoerd had, wilden de anarchisten den tweede niet aan het woord laten komen, voordat er debat over de rede van den eersten spreker geweest was. Dat konden wij niet toelaten en zoo bleven de twee vijandige helften der vergadering tegenover elkaar staan, totdat de vergadering ontbonden werd.

Hoe ontstond de herrie nu gisteravond? Hierdoor dat Wijnkoop, toen hij gelegenheid tot debat kreeg, in plaats van te debatteeren, zich met de leiding der vergadering bemoeide, aanmerking maakte op de lengte van Troelstra's rede, schoolmeesteren wilde over den verslaggever van „Het Volk" enz. Dit kon noch de voorzitter, noch de vergadering toestaan. Zoodra Wijnkoop eindelijk en ten langen leste tot zijn eigenlijk debat overging, werd het kalm. Toen bleek echter ook hoe weinig dit eigenlijk debat om het lijf had en begreep menigeen, waarom de debater maar liever eerst zich druk gemaakt had over allerlei andere dingen.

Wij hebben dit even precies willen vaststellen, omdat Wijnkoop alle moeite doet martelaarskroontjes te verwerven en hij zijn wedervaren toch altijd uitsluitend aan zijn eigen vlegelachtig optreden te wijten heeft.

En op mijn vraag of Gorter zich met zulk een, het karakter van anderen aanrandend persoon in één partij kon bevinden (omdat Gorter, die eerst sprak, uitdrukkelijk de goede trouw van Troelstra en anderen had vooropgesteld), gaf deze dan ook een zeer ontwijkend antwoord: hij was door het belang van het marxisme genoodzaakt naast Wijnkoop te staan.

Aan het slot gaf Wijnkoop nog eens een ergerlijke verdachtmaking. Ik deelde mee, uit een schrijven van Huysmans vernomen te hebben, dat Wijnkoop en Gorter op het Intern. Bureau den indruk hadden gemaakt, tijdens de conferentie, dat ze met de thans door hen verworpen voorstellen genoegen zouden nemen, en in die voorstellen de S. D. P. méér kreeg dan Wijnkoop en Gorter hadden gevraagd. Op mijn vraag, of Camille Huysmans dan geen onpartijdige was, antwoordde Wijnkoop: „Neen!"

En waarom niet?

Dat bleek later.

Wijnkoop deelde nl. mee, dat door hem en Gorter „slechts punten" waren aangegeven, geen geformuleerde voorstellen. En vóórdat Huysmans met zijn geformuleerd voorstel bij het P. B. der S. D. A. P. was gekomen, had hij eerst een lange poos bij Troelstra doorgebracht, en wat daar was gebeurd, dát wist hij natuurlijk niet!

Het veelbeteekenend gezegde werd voldoende door de vergadering begrepen.

Het is een zaak van groote beteekenis, wanneer in een land een arbeiderspartij is, die met veel moeite erin is geslaagd, een deel der arbeiders te scharen onder de vaan der sociaaldemokratie; een partij, die grooten invloed oefent in het land, en aan de bourgeoisie concessies weet af te dwingen, die het eerst in een land het licht der soc.-dem. heeft ontstoken en de hoop en de verwachting is geworden van het proletariaat (applaus), — dat dan een andere soc.-dem. partij wordt opgericht, met het uitgesproken doel, tegen de eerste te strijden, de strijders uit haar gelederen te halen, op een oogenblik dat zij zich opmaakt den strijd tegen de bourgeoisie over de gansche linie te voeren.

Dit is een noodlottige zaak. Gelukt de poging, dan houdt zij de politieke versterking der arbeidersklasse tegen.

De soc.-dem. is ten eerste een propagandaorganisatie. Zij predikt het: arbeiders van alle landen, vereenigt u, zij wil hen vereenigen in één sterke organisatie. Het proletariaat is één in zijn lijden, één in zijn strijden. De burgerlijke partijen doen al hun best, de arbeiders van die eenheid af te houden. Maar wij zeggen: uw vijand is één, uw doel is één, uw organisatie moet ook één zijn. Wat zal de nieuwe partij hierover zeggen? Wanneer zij de arbeiders oproept, zich te scharen in haar partij, staat hun organisatie die eenheid dan niet in den weg; slaat dat niet hun gansche propaganda te gruizel? (Luid applaus.) Hebben dan de arbeiders niet het recht, tot hen te zeggen: begin, uw eigen organisatie op te doeken en keer terug tot uw partij? (Luid applaus.)

Bovendien: de soc.-dem. is de politieke organisatie der arbeidersklasse ter verovering van de staatsmacht. Om dit doel te bereiken, pogen wij, de bourgeoisie uit de vertegenwoordigende lichamen

Het is een noodlottige zaak, dat zij hem niet onverzoenlijk, niet goed genoeg voert. In '93 echter was de heele soc. dem. overboord geworpen.

Toch hebben wij, sociaaldemokraten, in '93 een klein beetje kalmer, een klein beetje minder overhaast gewerkt. Wij hebben niet van den eenen dag op de andere „een nieuwe partij" gesticht. (Gelach.) Wij zijn begonnen, even af te wachten, of de politieke koppen ook uit de oude partij zouden gaan, of de mannen van wie wij verwachten, dat zij het in hoofdzaak met ons eens waren, ook mee zouden gaan.

Wij stichtten niet dadelijk een landelijke organisatie, maar begonnen met plaatselijke vereenigingen, en toen bijna alle propagandisten, die de bekwaamheden hadden om den politieken strijd te voeren, met ons mee gingen, na een half jaar, zijn wij een partij gaan stichten. De mannen der nieuwe partij treffen ons door een overhaasting, die zich reeds nu wreekt aan hun organisatie. Zij nemen den hoed af, als het woord „Internationaal" wordt genoemd, maar nemen zelfs bij punten waarmee de Internationale is gemoeid, zoo overhaaste besluiten, dat niet eens de afdeelingen tijd hebben tot beraad en een referendum niet kan worden afgewacht. Heeft men zoo weinig vertrouwen in eigen toekomst, heeft men zooveel haast, de S. D. A. P. in den verkiezingsstrijd dwars te zitten? Zoo sterk is hun strijdlust tegen hun oude partij, dat Ceton heeft gezegd: zelfs waar wij geen eigen kandidaat kunnen stellen, zelfs bij herstemmingen, mag geen lid der S. D. A. P. worden gestemd. De voorstanders van Algemeen Kiesrecht zullen dan worden gesteund? maar Ceton schijnt voor de kandidaten der S. D. A. P. een uitzondering te maken.

De aanleiding om de S. D. P. op te richten, is vrij onbelangrijk. Zij is het royement der

FEUILLETON.

ANDREAS VÖST.

Uit het Duitsch.

Van Ludwig Thoma.

(Bewerkt door J. P. W. v. R.)

24)

Otteneder opende het dossier.

Daarna stak hij een sigaar op en blies den rook in de lucht.

Nu was hij gereed.

Dus eerst het verkiezingsprotokol. Als president van het verkiezingsbureau stond Max Harburg vermeld. Uitslag der verkiezing: Andreas Vöst burgemeester; Kleiber wethouder en zoo voort.

Folio twee: Verzoek van pastoor Baustätter de verkiezing van den burgemeester niet te bekrachtigen.

Otteneder trok harder aan zijn sigaar en las eenige zinnen half luid.

„Aan het hoofd van een katholieke gemeente... onmogelijk zoo'n man staan... stilzwijgend toe te laten, niet vereenigbaar met de plichten van den zielverzorger."

Hij keek naar den datum, Erlbach 19 November. De verkiezing was 18 November. „Voor den drommel, dat heeft haast gehad!"

Folio drie: Herhaald dringend vertoog van pastoor Baustätter tegen de bekrachtiging van Andreas Vöst, gedateerd 21 November: „Ik verzoek zeer beleefd een uiterst gewichtige mededeeling te mogen doen, dat zich namelijk in de nagelaten papieren van mijn gestorven ambtsvoorganger een dringende waarschuwing bevindt.... et cetera."

Folio vier: Protokol van het koninklijk districtsbureau te Nuszbach, 24 November. Pastoor Jacob Baustätter vervoegt zich aan het bureau en deelt het volgende mee: Mijn plicht als zielverzorger.... en zoo voort. Overhandigt tegelijkertijd een oorkonde, een geschrift van den gestorven pastoor Maurus Held en verzoekt om teruggave.

Folio vijf: Afschrift van het geschrift, hetwelk pastoor Baustätter overhandigd heeft. Het origineel volgens verlangen teruggegeven. Erlbach, 16 Juli 1889. Heden was voor de tweede maal Johannes Vöst bij mij en beklaagde zich bitter over de mishandelingen, welke hij van zijn zoon moest verduren. Hij liet mij de verschrikkelijke sporen zien.

Otteneder las deze beschuldigingen met opmerkzaamheid en schudde het hoofd.

„Het klinkt eigenlijk vreemd", zei hij. „Waarom schrijft de man dit op? Als de menschen het wisten, was het overbodig. Wist niemand het, dan moest de pastoor tevreden zijn, dat de zaak tenminste geen ergernis verwekt heeft."

Folio zes: Pastoor Baustätter neemt de vrijheid mede te deelen, dat zich in de gemeente ernstige stemmen tegen de keuze verheffen. Gedateerd 28 November.

Folio zeven: Ernstige bezwaren hebben zich achteraf doen hooren door burgers uit Erlbach tegen den persoon van Andreas Vöst. „Het moge het hoog districtsbestuur behagen de keuze ongeldig te verklaren, daar de betrokkenen niet wisten, dat er iets tegen hem in te brengen was. De ondergeteekenden zijn in het christelijk katholiek geloof opgegroeid en zien met vrees en schrik, dat een openlijke vijand der kerk aan het hoofd der gemeente staat."

„Hm! De zin komt uit de pastorie." — „De ondergeteekenden verzoeken dringend, dat er geen strijd en haat in de gemeente moge komen, daar Andreas Vöst de geloovige christenen reeds naar de keel vliegt en bedreigt en het zeker nog veel erger wordt."

Daarna volgen de handteekeningen: Sebastien Hierangl, Jacob Ertl, Lorenz Deindl, Kaspar Umbrecht, Martin Salvermoser, Georg Fent, Johann Geitner, Lorenz Amesreiter.

„Acht personen, dat zal mijnheer Baustätter inspanning hebben gekost."

Nog wat? Verklaring van den wethouder Kleiber. In de aangelegenheid van de poging tot verzoening tijdens deze geraakte burgemeester Vöst zoo in woede, dat hij Hierangl aangreep en mishandelde.

„Hm! Eindelijk iets positiefs. Als de zaak zoover gekomen is, dat men handtastelijk wordt!"

Otteneder ging weer naar het venster.

Daaronder stond nog steeds de schoenmaker Prantl; hij hield de gebalde vuist tegen het voorhoofd. Blijkbaar wilde hij zeer overtuigend optreden.

En de districtsbestuurder sprak bij zichzelf:

„Het hindert niet als de menschen den teugel voelen. Ik zal de bekrachtiging weigeren.'

HOOFDSTUK XI.

Sylvester Mang was een stil en bescheiden mensch. Hij voegde zich naar den wil van hen, die een recht op zijn gehoorzaamheid hadden, en dacht niet veel na over zijn eigen wenschen.

Hij had zich niet afgevraagd of het geestelijk ambt hem beviel. Hij wist niet anders dan dat hij in de theologie moest studeeren.

Zoo was het van den beginne af vastgesteld: van het oogenblik af, waarop de oude Veronika Mang haar zwager, den rijken Spanninger van Pasenbach, op handslag had beloofd, dat de kleine Sylvester voor geestelijke zou studeeren, en eens de mis zou lezen ter eere Gods.

Sylvester herinnerde zich dezen dag menigmaal. Hoe trotsch zijn moeder was, zoodat zij snel de kamer verliet om het dadelijk aan haar buurvrouw te vertellen. En hoe zij daarna met hem naar den kleermaker Pranzl ging, die twee pakken moest aanmeten. Een moest op bijzonder verlangen van den oom zwart zijn, opdat de zaak dadelijk een geestelijk aanzien had. Dat was een verbazing en bewondering, toen de zwarte jas klaar was!

Zij hing den kleinen Sylvester tot over de knieën, de schoudernaad zat halverwege de borst, en de mouwen kwamen tot aan de toppen der vingers. Overal was de jas te wijd en te lang.

(Wordt vervolgd.)

„Tribune"-redacteuren. Men kan dat royement verschrikkelijk onrechtvaardig noemen; het een aanleiding achten om uit de partij te gaan; maar dit is heel wat anders dan een nieuwe partij te stichten. Om daartoe het recht te hebben, dienen 4 voorwaarden aanwezig te zijn:

1o. een zoodanig verschil in uitgangspunt en doel, theoretischen grondslag en praktisch optreden, dat alleen door een nieuwe partij de prediking der soc.-dem. mogelijk is;

2o. dat men in de bestaande partij zijn meening niet kan uitspreken met behoud van haar werf- en weerkracht;

3o. dat men uit de samenstelling der arbeidersbevolking van de prediking zijner eigen denkbeelden den groei van een grootere partij kan verwachten

en 4o. dat in het algemeen wat hier bestaat, ook bestaat in het buitenland. Blijven in de andere landen de uiteenloopende meeningen in één partij, dan is men aan de Internationale verplicht, zich in zijn positie als minderheid te voegen.

Toch dient over de aanleiding, het royement, te worden gesproken. Men heeft dat onjuist voorgesteld. Ook moet er over gesproken om het misbaar, door de burgerpers er over gemaakt. Zij ziet daar een uitstekend wapen in voor de verkiezingen. Thorbecke heeft eens gesproken over parasitische politiek, die geen eigen bestaan voert. Die politiek viert hoogtij in de burgerpers, naar aanleiding van de „Tribune"-geschiedenis. Het is begrijpelijk, want nog noolt stond de S. D. A. P. voor eenige verkiezing zoo sterk als nu. (Applaus.) Wij maken school; wij zijn goede gangmakers; met het algemeen kiesrecht, staatspensioneering, 10-urendag gaan de burgerpartijen achter ons karretje.

In '97 stonden wij met het Alg. Kiesrecht alleen. Nu hebben Vrijz. Dem. en Lib. Unie het overgenomen. Laat geen Karl Marx-je in duodecimo zich ongerust maken, het *a, b* van de soc. dem. kennen wij ook. Wij hebben op de programs der burgerpartijen onzen eisch geschreven, thans moeten wij hen nog dwingen, den eisch tot stand te brengen. (Luid applaus.)

Op het punt van staatspensioneering zijn wij tot voor een jaar nog voor halve gekken uitgescholden. Nu hinkt men ons op weinig elegante wijze achterna. Voor den 10-urendag geldt vrijwel hetzelfde. Men neemt ook dien eisch van ons over: wij hadden nog bij geen verkiezing zooveel moreele kracht. In deze omstandigheden begrijpen wij, dat het „Handelsblad" gaarne optreedt als bijblad van de „Tribune". (Vroolijkheid en luid applaus.) Zij hebben ditmaal tegen ons geen andere wapenen dan het kindje en de „Tribune". Tegenover de leelijke insinuatie van de „Tribune" over Hahn's plaat brengt spr. een eeresalunt aan den kranigen strijder met de teekenstift. (Luid applaus.)

De burgerlijke onmacht was nooit zoo groot als thans. Denkt, burgerpartijen, eens aan uw eigen krisissen; aan de krisis der werkloosheid, waarmee het kapitalisme totaal is veroordeeld, aan de politieke krisis, die uw onmacht toonde om uw eigen beloften te vervullen. Vergeleken bij die groote krisissen in uw eigen stelsel, is ons krisisje het noemen niet waard.

Nieuwe krachten zien wij opgroeien: bij de ambtenaren, de rijkswerklieden, wij zien hoe de moderne vakbeweging haar vleugels flink uitslaat, hoe de „tempering" van den klassenstrijd door de wet op het arbeidscontrakt de vakorganisaties doet zwellen — gij hebt geen andere dan parasitische politiek.

Het royement was noodig. Wij hadden te doen met verzet en strijd in de partij tegen de partij, met een poging om de partij-besluiten te vernietigen, met een groep, die zichzelf het monopolie van alle wetenschap en inzicht toekende, en de anderen minderwaardig verklaarde, een groep die uit onze partij de ziel haalde, nl. het besef, dat wij alle te zamen soc.-dem. zijn. Het is wel eens voorgesteld, alsof de strijd tegen de „Tribune" er een is van enkele personen, ik ben dan het groote beest uit de Openbaring. Maar ik had nog geen letter van de „Tribune" gelezen vóór in de Kamer de kwestie van de klasse-moraal ter sprake kwam. Ik was maanden en maanden non-aktief geweest, en kon eerst piano aan weer beginnen, en nam van de „Tribune" eerst kennis, toen de heele partij al tegen haar op de achterste beenen stond.

Dat de toestand onhoudbaar was, wordt ook erkend door marxisten. De strijd tegen de „Tribune" ging niet tegen een richting: wij hebben door de stichting van het marxistisch weekblad het tegendeel bewezen. Bijna alle marxisten hebben zich tegen de oprichting der „Tribune" uitgesproken. Van der Goes voorzag er van de onvermijdelijkheid van scheuring. Ook Wibaut erkende te Deventer, dat de „Tribune"-redaktie niet kon voldoen aan wat de gevechtswaarde der partij eischt; mevr. Holst verklaarde: op den duur is de „Tribune"-kritiek voor de partij niet te verdragen.

Is het dan eerlijk, te zeggen dat de nieuwe partij nederlandsche burgers Ceton geschreven. Voor hem bestond geen vrijheid die in strijd komt met het algemeen belang, vastgesteld door de meerderheid. En daar gold het het lidmaatschap van den Staat, waarin men niet geboren wordt door eigen keus; in onze partij echter komen alleen zij die over de soc.-dem. het eens zijn. Waar Ceton de vrijheid der staatsburgers wil leggen in handen der meerderheid, hoe heeft hij dan het recht voor zichzelf in onze partij onbegrensde vrijheid op te eischen?

De S. D. P. noemt ons ondemokratisch. Van waar die verblinding? Het komt omdat deze menschen wat hun theorie betreft erg soc. dem. en marxistisch kunnen zijn, maar in hun innigste wezen zeer individualistisch. Zij spreken niet meer van de S. D. A. P., maar van Troelstra en zijn mamelukken. Een partijbesluit beschouwen zij als de daad van een persoon. Wie onze partij zoo burgerlijk ziet, staat gelijk aan onze tegenstanders, die de partij zien als het werk van enkele opruiers. Zij zijn demokratisch, als de demokratie doet wat zij willen. Anders lappen zij de soc. dem. aan hun laars (Applaus), deklineeren zij hun partij als een troep slaafsche volgelingen van een mooi-prater of krachtmensch. Zij zijn intellektueelen, die niet hebben geleerd wat de arbeider in het harde leven heeft geleerd: dat een der mooiste dingen in de soc. dem. is, de gehoorzaamheid, hem in de fabriek geleerd, omgezet in bewust gewilde discipline in den strijd tegen het kapitalisme. (Applaus.) Het is het individualisme van koppige kleine baasjes. Door Wijnkoop is dat in de zaak Wijnkoop-Hugenholtz ten duidelijkste aangetoond. Daar gold het een ruzie van een persoon tegen een ander aan wien hij de pest had en onder wien hij niet wilde staan. (Rumoer.) Wij hebben hier te doen met een onduldbaar individualisme en egoïsme van enkele personen, niet met een richting. (Luid applaus en protesten, overstemd door nog luider applaus.) Gisteren, toen te Rotterdam de vergadering rumoerig werd, zei Wijnkoop: dat hebt gij geleerd in de S. D. A. P.; toont gij, uitgetredenen, dat gij die ondeugd met uw uittreden hebt verleerd! Ik moet dit uiteenzetten, omdat deze menschen bij de Internationale zullen komen om toelating, en omdat deze moet weten. met welke lieden zij heeft te doen. Gij hebt geleerd in de arbeidersbeweging de organisatie der arbeiders in vakvereeniging en politieke partij. Gij moogt die organisatie gebruiken in den strijd tegen het kapitalisme. Maar gij hebt evenals in de Wijnkoopzaak in deze kwestie die organisatie gebruikt omdat gij uw zin niet knnt krijgen. Dit is afpersing, afdreiging, politieke chantage met de middelen die de arbeidersbeweging u aan de hand heeft gedaan. (Luid applaus.)

De bestaansgrond voor de nieuwe partij. Is er zoo groot verschil met de S. D. A. P., dat gij een nieuwe partij moet stichten? Totnogtoe hebben zij weinig anders gedaan, dan onze oude plunje aannemen. Ons beginselprogram namen zij geheel, ons strijdprogram hoofdzakelijk over. Wij zijn, het is waar, bezig, ons beginselprogram te herzien, maar weet gij zoo zeker, dat de theoretische grondslag dien gij wenscht, niet zal worden gehandhaafd? Verder schroomt men niet, om de verschillen op te blazen, tot leugen en verdachtmaking zijn toevlucht te nemen. Gorter zegt: de S.D.A.P. verbergt haar ware bedoelingen. Maar de S.D.P. zelve bleek reeds ijselijk bang voor de volle waarheid. Zij heeft nog niet den brief van Kautsky gepubliceerd, de „Tribune" heeft geen ruimte voor den brief van Mendels. (Applaus.) De S. D. A. P. heeft niets te verbergen. Haar bedoeling is, de grootste idealen die deze tijd kent, in ons land te verwezenlijken. Wij hebmatigen zich het monopolie aan van de waarover mijn Kamerrede, nam hij haar verminkt op. Jaren en jaren wroet men in de duitsche partij, Pannekoek en Ravesteijn, die die artikelen schrijven, schrijven altijd halve waarheid. Wie dat doet, moet ons op dit punt geen verwijten doen.

Honderdmaal is de beschuldiging weerlegd, dat de S. D. A. P. een bondgenootschap zoekt met de bourgeoisie. Toch wordt het steeds weer uitgeblaft. Als demokratische burgerpartijen iets doen wat wij lang geëischt hebben, zijn wij niet stom genoeg, om te zeggen: nu willen wij het niet hebben!

De S. D. P. zegt: wij willen revolutionairen klassenstrijd, de S. D. A. P. stelt de hervormingen voorop. Deze tegenstelling is zoo ondemokratisch mogelijk. Kautsky zegt: niet het streven naar hervormingen, maar de beperking van den strijd tot hervormingen onderscheidt den revolutionair van den bourgeois.

Men houdt ons beginselprogram, en ook ons strijdprogram. Alleen: men zal telkens gische mufs, en werd een flinke soc. dem. motie aangenomen. Dat beviel hem niet; de heeren scheidden zich af, en stichtten het a.-soc. dem. komitee. Ons kiesrechtkomitee werd opgeheven en gaf de leiding over aan de S. D. A. P. Het N. V. V. werd gesticht, en sloot zich voor den kiesrechtstrijd bij ons aan. Daar ziet gij de eenheid van vak- en politieke beweging op het terrein der algemeene arbeidersbelangen. Maar de „Tribune" roept uit: ach, hadden wij, evenals in Saksen, ook hier een kiesrechtbeweging! En wat is dan voor haar het ideaal? De saksische beweging! Zij heeft groote resultaten bereikt, nl. dat het nieuwe meervoudige kiesrecht aan de soc. dem. verhindert, ook maar één vertegenwoordiger in den Landdag te krijgen! Heeft men in Saksen voor het algemeen kiesrecht de algemeene werkstaking gevoerd? Absoluut niet? Men heeft ook in Pruisen voor het algemeen kiesrecht niet gestaakt. Hoe speelt men dan tegen ons een kiesrechtbeweging uit, die niets bereikt dan dat de bourgeoisie er niets van wil weten?

Een ander verschilpunt is de verkiezingstaktiek: men wil alleen van algemeen kiesrecht weten, en bij de herstemming alleen de kandidaten steunen, die zich verklaren voor het zuivere algemeen kiesrecht. Hoe weet gij, dat straks de S. D. A. P. niet hetzelfde zal besluiten? Gij zult dat moeten afwachten. Het zou mij zeer verwonderen, indien ons a.s. kongres niet een beslissing nam, die in den grond op hetzelfde neerkomt als wat de S. D. P. wil.

In standpunt en taktiek, in theorie en praktijk vertegenwoordigt de S. D. P. slechts een scherpere tint in den klassenstrijd. Het verschil is niet van dien aard, om de stichting van een nieuwe partij te rechtvaardigen. Men zegt: Troelstra heeft bij het werkloosheiddebat de theorie overboord geworpen, en een utopistisch socialisme verkondigd. Het is beslist onwaar. Ik heb alleen in den strijd der meeningen tusschen de soc. dem. onderling geen partij gekozen. Professor De Levita schrijft uit de hoogte over mijn verlegenheid. Hij praat de steile marxisten na. Hij kan zich dat veroorloven. Maar de leider der soc. dem. in de Kamer mag niet als Treub uit het vele materiaal nemen wat in zijn kraam te pas kwam. Men moet daarboven staan. Men moet bewijzen, in zijn methode van wetenschappelijken ernst te zijn vervuld. Er zijn vraagstukken als die der relatieve Verelendung, waarover De Levita, Wijnkoop, Gorter, een overtuiging hebben. Ik voor mij weet nog niet, wat sterker is: de tendenz van het kapitalisme, om den arbeider armer te maken, of de tendenz der arbeidersbeweging, om hem een grooter deel van het produkt te verzekeren. Om dat te weten, heeft men statistieken noodig, en een algemeen overzicht bestaat niet. Professor Wijnkoop en professor De Levita zeggen: dat weet hij niet eens. Als gij het echter wel weet, moet gij met statistieken komen. Ik ben in de „Nieuwe Tijd" en in de „Tribune" bestreden, maar die statistieken mis ik. Schutte heeft eens geschreven: wij moeten de relatieve Verelendung hebben, anders gaat de klassenstrijd overboord. Dit is echter het tegendeel van wetenschap.

In de Kamer heb ik voor de soc. dem. den ekonomischen en politieken grondslag genomen, waarover wij allen het eens zijn: de concentratie. Prof. Treub erkent tevens de relatieve concentratie. Dat zal misschien gepaard gaan met relatieve Verelendung van de vrijz. dem. theorie. Ik heb genomen de organisatie van het kapitaal en de organisatie van den arbeid; uit brok en deel heb ik een nieuw geheel gemaakt: ik heb op de mogelijkheid gewezen, om den wil van het proletariaat, de socialistische maatschappij te verwezenlijken.

In de programkommissie werk ik mede aan de oplossing der strijdvragen onder de soc. dem.; maar in de Kamer strijd ik met wat onder ons gemeen goed is, tegen de bourgeoisie.

Het is jammer, dat Gorter wegens drukke bezigheden zich niet beschikbaar stelt voor het Parlement. Hij kon het mij daar verbeteren. Maar men behoeft geen Kamerlid te zijn om met Treub te debatteeren over krisis- en Verelendungstheorie, en als men meende dat ik niet voldeed aan wat men mocht verwachten, had men Treub buiten de Kamer kunnen opzoeken. Vóór het krisisdebat in de Kamer sprak Treub voor de studenten in S. L. over de krisissen. Waarom ging Gorter niet daarheen? Men roept: Treub wenschte geen debat. Dat is niet waar: S. L. geeft steeds debat. Er moge onlangs een spreker zijn opgetreden die geen debat wenschte (vroolijkheid), ten het industrieele proletariaat hebben. Maar dit wil niets van hen weten, trots Gorter's vele kursusvergaderingen. Nu heet het: Twente is te ver van de hoofdstad verwijderd. Wij moeten de arbeiders van de groote steden hebben. Maar men maakt geen beweging, door de arbeiders van het platteland en de groote steden tegenover elkaar te stellen. Voor de revolutie heeft men aan de proletariërs der groote steden niet genoeg. De geschiedenis heeft bewezen, dat de plattelandsproletariërs het werk der groote-stadsproletariërs kunnen te niet doen. Wij moeten vragen, ook wat in de plattelandsproletariërs leeft. Misschien hebben wij dat te veel gedaan, maar de overwinning bij het agrarisch program was een overwinning allereerst van Vliegen, niet van de marxisten. Gij maakt te veel onderscheid onder de arbeiders naar hun ideologieën. Over de mannen van de „Blijde Wereld" is schandelijk geschreven. Wees blij om de veelheid van inzicht dergenen die bij ons behooren, en meen niet, dat uw meening altijd koning moet kraaien.

In de rotterdamsche vergadering gisteren is de massa van het grootstedsche proletariaat nog niet tot u gekomen. In „Het Volk" heb ik aangetoond, hoe gij allengs tot syndikalisme moet vervallen.

Hoe staat gij tot de Internationale? De S.D.A.P. heeft steeds de kunst verstaan in ons kleinburgerlijk land zich te bewegen langs de lijnen, door de Internationale getrokken. Maar ieder maakt van de Internationale wat hij wil: men stelt het voor, alsof zij het marxisme is; niets is minder waar. In de Skandinavische landen, in Italië, is het reformisme heerschend. In Frankrijk zijn de Guesdisten, de Marxisten, in de minderheid. De belgische beweging is meer reformistisch dan marxistisch. De duitsche beweging is geen geheel. In de rijkspolitiek staat men scherp tegenover de jonkers en de regeering; maar in de zuiddnitsche Landdagen stemt men voor de begrootingen. Het is dus leugen en bedrog te zeggen: de Internationale zijn wij. Trouwens deze menschen beginnen op een zeer ongelukkige manier. In '96 is Domela Nieuwenhuis met de zijnen uit de Internationale getrokken; wij bleven. Wij hadden dus het recht, ons op de Internationale te beroepen tegenover Domela. Maar uw bestaan zelf is een kaakslag in het gelaat der Internationale.

In het bemiddelingsvoorstel van het Int. Bureau werd verwezen naar de amsterdamsche resolutie van 1904, die aan alle partijen en soc.-dem. de tot stand brenging der eenheid oplegt in het belang van het proletariaat, en de onwilligen verantwoordelijk stelt voor de gevolgen van scheuring. Als gij de Internationale vertegenwoordigt, aanvaardt dan het bemiddelingsvoorstel der Internationale. Wie voegt zich naar haar, gij of wij? Gij hebt u zelf geplaatst buiten de Internationale, en komt met uw theorie. Gij zegt: wij houden niet genoeg rekening met wat in het buitenland gebeurt. Als er in Duitschland revolutie komt, zegt Gorter, wat zullen wij dan? Wijnkoop verwacht eerstdaags een revolutie, in Duitschland... of elders. (Gelach.) Wij moeten voorbereid zijn. Ik heb dat voor enkele jaren gezegd, toen men van Rusland de revolutie verwachtte. Waarin echter bestaat het klaar zijn? In het hebben van een flinke stevige partij. Als uw poging succes heeft, als gij de politieke partij van het proletariaat breekt, maakt gij het minder geschikt om de staatsmacht over te nemen van de bourgeoisie. Als wij een organisatie hebben waarin wij samenwerken, hebben wij althans een grondslag; gij echter zijt scheurmakers, sektariers, twiststokers, brèkers van de kracht die wij noodig hebben om de dingen die wij moeten doen, tot stand te brengen. (Luid applaus.)

Partijgenooten! Het optreden dezer scheurmakers verplicht u, u niet te laten ophitsen tegen en scheuren van de partij, door wie gij zijt geworden een beter mensch en helderder denker dan gij vroeger waart. Denk nu aan den strijd, zoo vele malen gevoerd, niet alleen om zetels, maar ook omdat de overwinning van uw partij de overwinning van uw klasse, van uw ideaal was. Denk aan de groote oogenblikken, als wij ons verheugden in den uitslag van een gemeenschappelijk gevoerden strijd. Denk aan de arbeiders buiten de partij. Wij zullen weer onzen gewonen strijd voeren; — wie ons tusschen de beenen loopt, zullen wij weten van ons af te trappen. Wijnkoop zei ook: laat de S. D. A. P. ons niet tusschen de beenen loopen! (Gelach.) Maar dat is alsof een haan tot een paard zegt: loop mij niet tusschen de beenen. (Gelach.) Wij wachten hen op onze verkiezingsvergaderingen, om hen in politieken en moreelen zin een flink pak voor den broek te geven. (Applaus.) In onze partij hebt gij geen succes gehad; denkt gij het van de kiezers te hebben? Wij vreezen uw aanval niet. Maar bovendien: dezen aanval op ons moeten wij omzetten in een